

ІМПЛЕМЕНТАЦІЯ НОРМАТИВНО-ПРАВОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЗМІШАНИХ ПЕРЕВЕЗЕНЬ НА НАЦІОНАЛЬНОМУ ТА МІЖНАРОДНОМУ РІВНЯХ

IMPLEMENTATION OF REGULATORY AND LEGAL SUPPORT FOR MULTIMODAL TRANSPORTATION AT THE NATIONAL AND INTERNATIONAL LEVELS

УДК 656.022

<https://doi.org/10.32843/bases.51-8>

Маслій Н.Д.

д.е.н., доцент кафедри фінансів, банківської справи та страхування Одеський національний університет імені І.І. Мечникова; старший науковий співробітник відділу ринку транспортних послуг Інститут проблем ринку та економіко-екологічних досліджень Національної академії наук України

Maslii Natalia

Odessa I.I. Mechnikov National University; Institute of Market Problems and Economic and Ecological Researches of the National Academy of Sciences of Ukraine

У статті задля обґрунтування необхідності розвитку змішаних перевезень та структурної перебудови економіки України на шляху до співпраці з іншими країнами у сфері змішаних перевезень розглянуто проблеми імплементації нормативно-правового забезпечення змішаних перевезень на національному та міжнародному рівнях. Як показали дослідження, нормативно-правове забезпечення управління на різних рівнях ієрархії є недостатнім та неврегульованим. Державне регулювання змішаних перевезень здійснюється Кабінетом Міністрів України, однак фактично державний нагляд за мультимодальними перевезеннями не здійснюється. Отже, діяльність логістичних операторів залишається поза увагою, тому автором розроблено науково-методичний підхід до систематизації нормативного регулювання здійснення змішаних перевезень, що містить міжнародний та національний ієрархічні рівні й дасть змогу впорядкувати процеси управління перевезеннями вантажу різними видами транспорту.

Ключові слова: змішані перевезення вантажів, державне регулювання, управління змішаними перевезеннями вантажів, нормативно-правове забезпечення, ієрархічні рівні, науково-методичний підхід.

В статье с целью обоснования необходимости развития смешанных перевозок

и структурной перестройки экономики Украины на пути к сотрудничеству с другими странами в сфере смешанных перевозок рассмотрены проблемы имплементации нормативно-правового обеспечения смешанных перевозок на национальном и международном уровнях. Как показали исследования, нормативно-правовое обеспечение управления на различных уровнях иерархии является недостаточным и нерегулируемым. Государственное регулирование смешанных перевозок осуществляется Кабинетом Министров Украины, однако фактически государственный надзор за мультимодальными перевозками не осуществляется. Итак, деятельность логистических операторов остается вне внимания, поэтому автором разработан научно-методический подход к систематизации нормативного регулирования осуществления смешанных перевозок, содержащий международный и национальный иерархические уровни и позволяющий упорядочить процессы управления перевозками груза различными видами транспорта.

Ключевые слова: смешанные перевозки грузов, государственное регулирование, управление смешанными перевозками грузов, нормативно-правовое обеспечение, иерархические уровни, научно-методический подход.

The transport industry, in particular in the field of multimodal cargo transportation, is an important factor in ensuring integration processes in the conditions of intensified globalization trends. Legal issues of the implementation and organization of direct multimodal transportation of goods in modern conditions of the development of the transport market of Ukraine and the creation of an integrated transport network, the interspecific competition of various modes of transport, international development of cargo transportation take on special significance and require rethinking. The purpose of the article is to systematize the regulatory and legal support of multimodal cargo transportation on the national and international levels. The subject of the research is the theoretical basics, methodological approaches and practical aspects of the formation and realization of the interconnection between the development of multimodal transport systems and their management support. The theoretical and methodological basis of the study is the scientific works of leading foreign and national scientists and specialists on the issues of multimodal transport management. The information base of the research is the current legislation of Ukraine and interstate agreements. Therefore, in order to justify the need for the development of multimodal transport and structural adjustment of the economy of Ukraine on the way to cooperation with other countries in the field of multimodal cargo transportation, the problems of implementing of legal and regulatory support of multimodal transportation of goods are considered in the article. As studies have shown, the regulatory and legal support of management at various levels of the hierarchy is not enough and is unregulated. In fact, state supervision of multimodal transport is not carried out. As a result, the activities of logistics operators are ignored. Therefore, the author has developed a scientific and methodological approach to the systematization of regulation of multimodal cargo transportation, containing international and national hierarchical levels, which will streamline the management processes for the transportation of goods by various modes of transport.

Key words: multimodal transportation of cargo, government regulation, management of multimodal transportation of goods, hierarchical levels, regulatory and legal support, scientific and methodological approach.

Постановка проблеми. В умовах посилення глобалізаційних тенденцій транспортна галузь, зокрема у сфері змішаних перевезень вантажів, є вагомим фактором забезпечення інтеграційних процесів. Наявність розвинутої мережі залізниць, незамерзаючих чорноморських портів, автомобільних доріг, а також вигідне географічне положення України на шляху транзитних вантажопотоків визначає транзитний потенціал та генерує ключову роль у забезпеченні міждержавних тран-

спортно-економічних зв'язків та змішаних перевезень. Однак часткове нині нормативно-правове забезпечення та регулювання змішаних перевезень знижують конкурентоспроможність України та стримують вихід продукції транспортної галузі на світовий ринок, що актуалізує дослідження цих проблем задля розвитку змішаних перевезень та структурної перебудови економіки України на шляху до співпраці з іншими країнами у сфері змішаних перевезень.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Правові питання здійснення та організації перевезень вантажів у прямому змішаному сполученні вже ставали предметом обговорення в науковій юридичній літературі в різні часи. Питанням правового регулювання перевезення вантажів у прямому змішаному сполученні приділили свою увагу такі вчені, як Г.Б. Астановський, Н.О. Бутакова, В.В. Вітрянський, В.А. Єгізаров, О.В. Карпєєв, Т.О. Колянковська, С.Ю. Морозов, В.Т. Смірнов, В.В. Тюп, Н.М. Тютріна. Проте у сучасних умовах розвитку транспортного ринку України та створення інтегрованої транспортної мережі, наявної міжвидової конкуренції різних видів транспорту, міжнародного розвитку перевезення вантажів зазначені питання набувають особливого значення та потребують переосмислення.

Постановка завдання. Метою статті є систематизація нормативно-правового забезпечення змішаних перевезень на національному та міжнародному рівнях.

Виклад основного матеріалу дослідження. Сьогодні транспортна система України має низький рівень розвитку транспортно-логістичної інфраструктури для забезпечення належного обсягу ЗВП, що знижує її конкурентоспроможність та гальмує вихід української продукції на світовий транспортний ринок. Зокрема, бракує терміналів мультимодальних перевезень, не забезпечене досконале нормативно-правове регулювання мультимодальних перевезень, державної підтримки ММП та розбудови об'єктів транспортно-логістичної інфраструктури, існують наявні обмеження ринку залізничних контейнерних перевезень, не створений інвестиційно сприятливий клімат для розвитку ММП.

Державне регулювання змішаних (мультимодальних) перевезень здійснюється Кабінетом Міністрів України, центральним органом виконавчої влади, що забезпечує формування та реалізує державну політику у галузі транспорту, а також іншими центральними органами виконавчої влади в межах їх повноважень для:

- забезпечення реалізації єдиної політики формування ринку послуг у сфері мультимодальних перевезень через реалізацію єдиної економічної, інвестиційної, науково-технічної та інноваційної політики;

- заохочення конкуренції, створення рівних можливостей для суб'єктів господарювання у сфері мультимодальних перевезень, сприяння залученню інвестицій у розвиток мультимодальних перевезень;

- сприяння міжнародному співробітництву у сфері мультимодальних перевезень;

- захисту економічних та правових інтересів суб'єктів господарювання у сфері мультимодальних перевезень;

- сприяння розвитку мультимодальних перевезень, транспортно-логістичної інфраструктури;

- створення умов для скорочення впливу шкідливих речовин на навколишнє середовище та підвищення рівня безпеки на транспорті.

Згідно з офіційними даними Державної служби статистики України [1] станом на кінець 2019 року за кодами КВЕД-2019 (основний вид діяльності) 49.20 (вантажний залізничний транспорт), 49.41 (вантажний автомобільний транспорт), 50.40 (вантажний річковий транспорт), 51.21 (вантажний авіаційний транспорт) зареєстровано 51 579 суб'єктів господарювання, зокрема 45 203 фізичних осіб – підприємців. КВЕД-2019 не передбачає такого окремого виду діяльності, як змішані (комбіновані) перевезення. При цьому класифікатор містить код 52.29 (інша допоміжна діяльність у сфері транспорту), за яким класифікується транспортно-експедиторська діяльність.

Особливістю сучасних викликів для здійснення змішаних перевезень є невизначеність процесів державного регулювання. В Угоді про асоціацію України та Європейського Союзу зазначається, що співробітництво в нормативно-правовій сфері враховуватиме необхідність забезпечення відповідних зобов'язань щодо надання послуг. Відповідно до цього документа українська влада має сформулювати план дій щодо розроблення та імплементації положень Угоди в суспільне життя України. Це пов'язано з розробленням низки нормативно-правових актів, а також визначенням алгоритму взаємодії та взаємовпливу, розділенням сфер впливу та відповідальності, тобто створенням державної регуляторної політики.

Сучасна практика державного управління у транспортній сфері України ігнорує значну складність та багатофакторний характер цієї сфери, різнотиповість та ієрархічність її ключових гравців, багаторівневість систем управління, що обумовлює нечіткість пріоритетів управління, відсутність єдності цілепокладання та стратегій, некоординованих дій, неефективність проєктів, які не узгоджені між собою. Підтвердженням цього є розподіл повноважень державних органів, відповідальних за розвиток окремих складових, таких як Комітет з питань транспорту та інфраструктури ВР України; Міністерство інфраструктури України, Міністерство розвитку економіки, торгівлі та сільського господарства України; Департамент розвитку підприємництва та регуляторної політики; Державна адміністрація управління транспортно-комунікаційною інфраструктурою. Вирішення проблеми координації потребує комплексних структурних та функціональних змін у системі державного управління розвитком систем змішаних перевезень.

Політичними координаційними центрами впливу на розвиток транспортної сфери та безпосередньо змішаних перевезень згідно з Конститу-

цією України та законодавством є Верховна Рада, Президент та Уряд України. Оскільки діяльність транспортної сфери України регулюють законодавчі документи, необхідно їх систематизувати та згрупувати (табл. 1) задля подальшого аналізу.

Згідно з представленими ієрархічними рівнями нормативного регулювання змішаних перевезень перший рівень очолюють міжнародні документи. Слід також зазначити, що регулювання представлене діяльністю міжнародних організацій. Основною метою їхньої діяльності є:

- сприяння розвитку політичного, економічного та культурного співробітництва між державами, зміцненню дружніх відносин між ними;
- інтереси кінцевих користувачів, учасників ринків, а також суспільства щодо ефективного регулювання.

Другим рівнем нормативного регулювання є Кодекси України щодо регулювання діяльності у сфері транспорту.

Третім рівнем, згідно з представленими ієрархічними рівнями нормативного регулювання, є

Закони України щодо регулювання діяльності стосовно правових та організаційних засад змішаних перевезень, спрямовані на створення умов для їх розвитку та вдосконалення.

Рівні з четвертого по шостий, згідно з представленими ієрархічними рівнями нормативного регулювання, представлено таким чином: Транспортні статuti, Правила перевезень вантажів, Рішення компаній перевізників.

У березні 2010 року Європейська комісія схвалила Стратегію розвитку «Європа 2020: Стратегія розумного, стійкого і всеосяжного зростання» [3]. Однією з ініціатив цієї Стратегії є «Модернізація транспортного сектору», Стратегія сталого розвитку «Україна – 2020» [2] визначає вектор розвитку як сталий розвиток держави, проведення структурних реформ, створення держави із сильною економікою та передовими інноваціями, створення сприятливих умов для ведення господарської діяльності та, як наслідок, підвищення стандартів життя.

Здійснення зазначеними Стратегіями реформ передбачає реформу транспортної інфраструктури.

Таблиця 1

Ієрархічні рівні нормативного регулювання змішаних перевезень

Рівні	Нормативне регулювання змішаних перевезень	
Міжнародний	Перший – міжнародні документи	Конвенція ООН про міжнародні змішані перевезення вантажів, положення якої поширюються на всі види транспорту, що беруть участь у змішаних перевезеннях, якщо місце прийому або доставки вантажу знаходиться в країні – учасниці Конвенції.
		Конференція ООН з торгівлі та розвитку, де були розроблені правила для чотирьох видів перевезень, до яких належать інтермодальні, мультимодальні, сегментовані та комбіновані перевезення.
		Проект міжнародної конвенції про змішані перевезення «Токійські правила». Про форми транспортних документів (FIATA і БІМКО) для оформлення змішаних перевезень.
Національний	Другий – Кодекси України	Господарський кодекс України від 16 січня 2003 року зі змінами і доповненнями, Цивільний кодекс України від 16 січня 2003 року зі змінами і доповненнями, Кодекс торговельного мореплавства України від 23 травня 1995 року зі змінами і доповненнями, Податковий кодекс України від 2 грудня 2010 року зі змінами і доповненнями.
	Третій – Закони України	Проект Закону України «Про мультимодальні перевезення» та проект Закону України «Про внесення змін до Податкового кодексу України у зв'язку з прийняттям Закону України «Про мультимодальні перевезення»» щодо правових та організаційних засад мультимодальних перевезень, спрямований на створення умов для їх розвитку та вдосконалення, заохочення використання більш екологічно чистих видів транспорту задля охорони довкілля, запобігання змінам клімату та надмірному споживанню енергії, Закон України «Про транспорт» від 10 листопада 1994 року, Закон України «Про транзит вантажів» від 20 жовтня 1999 року, Закон України «Про залізничний транспорт» від 4 липня 1996 року, що регулюють перевезення вантажів у прямому змішаному сполученні.
	Четвертий- Транспортні статuti	Статут залізниць України, затверджений Постановою КМУ від 6 квітня 1998 року, Статут автомобільного транспорту УРСР, затверджений Постановою Ради Міністрів УРСР від 27 червня 1969 року, Статут внутрішнього водного транспорту СРСР, затверджений Постановою Ради Міністрів СРСР від 15 жовтня 1955 року.
	П'ятий – Правила перевезень вантажів	Правила перевезення вантажів у прямому змішаному залізнично-водному сполученні, затверджені Міністерством транспорту України від 28 травня 2002 року, Правила перевезень вантажів автомобільним транспортом в Україні, затверджені Наказом Міністерства транспорту України від 14 жовтня 1997 року; Правила повітряних перевезень вантажів, затверджені Наказом Державної служби по нагляду за забезпеченням безпеки авіації від 14 березня 2006 року.
	Шостий – Рішення компаній перевізників	Рішення суб'єктів господарювання щодо формування тарифної політики при ЗВП.

Джерело: сформовано автором на основі даних [2; 3]

Задля реалізації законодавчої реформи в галузі запропоновано законопроекти про мультимодальні перевезення, проєкт змін до Податкового кодексу щодо мультимодальних перевезень.

В результаті аналізу вітчизняного нормативного законодавства у транспортній сфері виявлено, що на сучасному етапі розвитку окремі його положення потребують удосконалення. Причинами цього є те, що нормативно-правове забезпечення управління на різних рівнях ієрархії є недостатнім, а іноді – нерегульованим. Фактично державний нагляд за мультимодальними перевезеннями не здійснюється. В результаті цього діяльність логістичних операторів залишається поза увагою.

Висновки з проведеного дослідження. Як показали дослідження, нормативно-правове забезпечення управління на різних рівнях ієрархії є недостатнім та нерегульованим. Фактично державний нагляд за мультимодальними перевезеннями не здійснюється. В результаті цього діяльність логістичних операторів залишається поза увагою, тому автором систематизовано та згруповано законодавчі документи щодо змішаних перевезень, щоб уникнути проблеми, які викликані необґрунтованістю та неузгодженістю окремих

положень законодавства. Обґрунтовано, що законодавчу базу за змішаних перевезень доцільно розглядати з позиції шести рівнів для ефективної діяльності та інтеграції на різних рівнях ієрархії.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Державна служба статистики України. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua> (дата звернення: 19.03.2020).
2. Верховна Рада України. Законодавство України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua> (дата звернення: 19.03.2020).
3. European Union law. URL: <https://eur-lex.europa.eu/collection/eu-law/legislation/recent.html> (дата звернення: 19.03.2020).

REFERENCES:

1. State Statistics Service of Ukraine (n. d.). Available at: <http://www.ukrstat.gov.ua> (accessed: 19 March 2020).
2. Verkhovna Rada of Ukraine (n. d.). Legislation of Ukraine. Available at: <https://zakon.rada.gov.ua> (accessed: 19 March 2020).
3. European Union (n. d.). European Union law. Available at: <https://eur-lex.europa.eu/collection/eu-law/legislation/recent.html> (accessed: 19 March 2020).

ОСОБЛИВОСТІ ДЕРЖАВНОГО РЕГУЛЮВАННЯ ДОСТУПУ СУБ'ЄКТІВ ГОСПОДАРЮВАННЯ ДО РИНКУ НАДАННЯ ОСВІТНІХ ПОСЛУГ

PECULIARITIES OF STATE REGULATION OF ACCESS OF ECONOMIC ENTITIES TO THE MARKET OF PROVIDING EDUCATIONAL SERVICES

У статті охарактеризовано освітній процес та його результати, які безпосередньо формують освітню послугу. Досліджено структуру ринку освітніх послуг та охарактеризовано бар'єри входження на ринок освітніх послуг для державних та приватних навчальних закладів. Встановлено, що входження на ринок державних закладів за більшості бар'єрів є відмінним від входження на такий же ринок приватних закладів. Основним бар'єром доступу до ринку визначено відповідність вимогам системи забезпечення якості освіти. Для ринку актуальним є узгодження з потребами ринку праці надання освітніх послуг не лише за якістю, але й за змістом. Визначено, що доцільним є розвиток державного регулювання на паритетних умовах, що передбачає врахування вимог ринку праці, забезпечення довгострокового розвитку країни, забезпечення конкурентного змагання між суб'єктами ринку освітніх послуг – надавачами освітніх послуг, впровадження систем моніторингу попиту на послуги, прогнозування територіального розміщення навчальних закладів за рівнями освіти.

Ключові слова: держава, ринок надання освітніх послуг, якість освітніх послуг, приватний навчальний заклад, державний навчальний заклад, рівень освіти.

В статті охарактеризовані освітній процес і його результати, які безпосередньо формують освітню послугу.

Исследована структура рынка образовательных услуг и охарактеризованы барьеры вхождения на рынок образовательных услуг для государственных и частных учебных заведений. Установлено, что вхождение на рынок государственных учреждений по большинству барьеров является отличным от вхождения на такой же рынок частных учреждений. Основным барьером доступа к рынку определено соответствие требованиям системы обеспечения качества образования. Для рынка актуальным является согласование с потребностями рынка труда предоставления образовательных услуг не только по качеству, но и по содержанию. Определено, что целесообразным является развитие государственного регулирования на паритетных условиях, что предполагает учет требований рынка труда, обеспечение долгосрочного развития страны, обеспечение конкурентного соревнования между субъектами рынка образовательных услуг – поставщиками образовательных услуг, внедрение систем мониторинга спроса на услуги, прогнозирование территориального размещения учебных заведений по уровням образования.

Ключевые слова: государство, рынок предоставления образовательных услуг, качество образовательных услуг, частное учебное заведение, государственное учебное заведение, уровень образования.

УДК 339.13.012.434

<https://doi.org/10.32843/bses.51-9>

Михальчишин Н.Л.

к.е.н., доцент,
доцент кафедри теоретичної
та прикладної економіки
Національний університет
«Львівська політехніка»

Хмелюк В.С.

аспірант кафедри адміністративного
та фінансового менеджменту
Національний університет
«Львівська політехніка»

Mykhalchyshyn Nataliia

Lviv Polytechnic National University

Khmeliuk Vita

Lviv Polytechnic National University

The educational services market affects all scientific and economic sectors. Accordingly, educational services market requirements are extremely high, because the emergence of new professions, new areas of public relations development requires dynamism and flexibility. International cooperation in the field of education extends the territorial boundaries of educational services market of, therefore, for its development within national systems, the ability of citizens to acquire education abroad must be taken into account and due to the high scientific and pedagogical level, national educational institutions and institutions can provide services in certain specialties. Taking into account the relevance of educational services market regulation problem, the article presents studies results of state regulation peculiarities of educational services market development and access of various entities to the market. The article describes the educational process and its results, which directly shape the educational service that is in demand and supply in the relevant market. The structure of educational services market has been researched and the barriers to entry into educational services market for public and private educational institutions have been characterized. In particular, it has been found that entering into the market of public institutions by most barriers is different from entering into the same market of private institutions. The main barrier to market access is compliance with the requirements of the quality assurance system of education. Although standardization in education defines unified approaches to educational services provision at different educational levels, the educational services provision harmonization of not only in quality but also in content with labor market needs remains relevant. The article determines that it is advisable to develop state regulation on parity terms, which takes into account labor market requirements, ensure the long-term development of the country, ensure competition between educational services market subjects – educational providers, monitoring systems introduction for services demand, forecasting territorial placement of educational establishments and educational levels.

Key words: state, educational services provision market, educational services quality, private educational institution, state educational institution, level of education.

Постановка проблеми. Запорукою розвитку суспільства є освіта, яка дає можливість прогресивно розвиватись кожному окремому громадянину. Доступ до освіти є конституційним правом громадянина, яке забезпечується державою, а ринок освітніх послуг є об'єктом державного регулювання. Донедавна на цьому ринку були присутні лише державні освітні заклади та установи. Проте станом на 2020 рік успішно розвивається також приватна освіта, до якої зростає довіра у суспільстві. Якщо державний сектор на ринку

освітніх послуг врегульований, а принципи роботи зрозумілі для суспільства, то щодо приватної освіти спостерігається дещо інша регуляторна тенденція. Відповідно, рівність прав у наданні освітніх послуг, доступу споживача-громадянина у державних та приватних освітніх закладах є різною. Для забезпечення однакових умов входження на ринок освітніх послуг та забезпечення належної конкуренції необхідно дослідити діючі механізми державного регулювання та виявити напрями їх удосконалення щодо ринку надання освітніх послуг.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Систему освіти в Україні, розвиток приватної освіти, ринку приватних послуг у сфері освіти, акредитацію та стандартизацію в освіті досліджував А.В. Шевчук, який охарактеризував та окреслив питання стандартизації освіти як важливої умови розвитку регіональних освітніх систем. А.В. Ромін сформулював визначення освітніх послуг та систему державного регулювання надання освітніх послуг вищими навчальними закладами України. А.С. Кобець описав роль держави у функціонуванні ринку освітніх послуг, О.В. Малій охарактеризував державне регулювання бар'єрів входження на ринки приватної освіти тощо.

Незважаючи на широке коло досліджуваних питань регулювання надання освітніх послуг, залишається актуальним дослідження доступу суб'єктів господарювання до ринку надання освітніх послуг як для державних, так і для приватних структур. Рівність умов доступу до ринку забезпечить належну конкуренцію, отже, високу якість надання освітніх послуг та впровадження інноваційного підходу.

Постановка завдання. Метою статті є визначення та обґрунтування особливостей державного регулювання доступу різних суб'єктів господарювання до ринку надання освітніх послуг, формулювання напрямів удосконалення державного регулювання ринку надання освітніх послуг.

Виклад основного матеріалу дослідження. Освіта за своїм змістом покликана надавати ті знання громадянам, які б дали їм змогу стати активними учасниками суспільних відносин. Самі ж громадяни на різних етапах свого розвитку мають різні здатності набувати знання. Зазначене зумовлює використання змінного характеру надання освітніх послуг, що дасть можливість відповідати суспільним потребам та спроможностям у засвоєнні знань. Таким чином, освіта не може не розвиватись, відповідно, виникає потреба впровадження нових механізмів автономності та самоврядування навчальних закладів освіти, формування системи державного регулювання освіти. Для цього необхідно дослідити концепцію державної освіти в Україні, стратегію та питання участі держави у формуванні освіти загалом, а саме державний нагляд, управління та контроль, забезпечення якості освіти.

Термін «освіта» означає процес інтелектуального дослідження та розвитку кожного громадянина як потенційного фахового спеціаліста, що є складовою частиною економічного, політичного, соціального механізму держави. Розвиток держави залежить від рівня освіченості її громадянина, який є соціалізованою особистістю. Таким чином, освіта тісно пов'язана з освітнім процесом, а саме комплексом багатосторонніх заходів, спрямованих на досягнення здобувачем очікуваних

результатів навчання, реалізація яких має відповідати складеній освітній програмі. Результатом навчання є отримання інформації, необхідної для практичного застосування у навколишньому середовищі, для задоволення своїх соціальних потреб. Відповідно, освітній процес завершується в разі настання результату навчання.

Характерною ознакою освітнього процесу є його тривалість, зокрема, у разі реалізації загальних освітніх програм, що стає перешкодою застосування здобутих знань у змінному ринковому середовищі. До загальних належить така освітня програма, яка розроблена та затверджена відповідно до закону та інших нормативних документів. Щодо індивідуальної програми розвитку, то хоча така програма може корегуватися під особливості та потреби отримувачів, проте для неї також характерна певна тривалість у реалізації.

Освіта й освітній процес реалізуються на ринку надання освітніх послуг. Термін «ринок освітніх послуг» окремими науковцями визначається як складна соціально-економічна система, яка формується з відносин між суб'єктами освітньої діяльності щодо специфічного товару, яким є освітні послуги [17]. Проте до суб'єктів освітньої діяльності відносять як виробників, так і споживачів [17]. Вважаємо, що ринок освітніх послуг – це сукупність взаємовідносин, що виникають між суб'єктами господарювання та споживачами (отримувачами освітніх послуг) під час надання освітніх послуг у визначених товарних, територіальних та часових межах.

На законодавчому рівні визначено, що освітня послуга – це комплекс визначених законодавством, освітньою програмою та/або договором дій суб'єкта освітньої діяльності, що мають визначену вартість та спрямовані на досягнення здобувачем освіти очікуваних результатів навчання [3]. З латини “*mipus, éris, n*” перекладається як «обов'язок», «послуга», «подарунок» [14]. Щодо обов'язку надання освітніх послуг, то держава гарантує кожному доступ до повної загальної середньої освіти, яка є обов'язковою в Україні, та право отримувати освіту в подальшому. Надання ж освітньої послуги може здійснюватися на безоплатній та платній основі. Щодо вартості освітньої послуги, то держава закріпила за собою визначення та встановлення вартості надання освітніх послуг у державних закладах освіти та відповідних закладах територіальних громад.

Втручання держави в надання приватними закладами освітніх послуг є дещо обмеженим. Оскільки засновниками закладів освіти можуть бути фізичні та юридичні особи приватного права, то виникає проблема державного регулювання такої діяльності та, відповідно, захисту якості надання освітніх послуг. Ринок надання освітніх послуг є єдиним, учасниками на цьому ринку є як приватні, так і державні заклади. Однак те, чи

всі учасники ринку надання освітніх послуг будуть рівноправними та повноцінними, чи стане цей ринок конкурентним, залежить від державного регулювання. Державні навчальні заклади характеризуються порівняно з приватними більш тривалою діяльністю, певною репутацією та довірою з боку населення, роботодавців, що відсутнє щодо приватних закладів. Відповідно, ділова репутація навчальних закладів на ринку надання освітніх послуг є різною через існування адміністративних бар'єрів входження приватних закладів на ринок надання освітніх послуг. Такі бар'єри також пов'язані з можливістю надання безкоштовної освіти. Держава гарантує кожному безоплатне отримання дошкільної, повної загальної середньої, професійної (професійно-технічної), фахової передвищої та вищої освіти в державних закладах освіти та закладах освіти місцевих територіальних громад [3].

Попри те, що безкоштовною є лише освіта в державних закладах, в Україні стрімко збільшується створення приватних закладів освіти особами приватного права на засадах підприємницької діяльності. Станом на кінець 2018 року існує 1,35% приватних закладів дошкільної освіти, 18,86% приватних вищих навчальних закладів, 1,47% приватних закладів загальної середньої освіти. Щодо охоплення здобувачів освіти, то приватні заклади дошкільної освіти охоплюють 0,79% дітей, вищі навчальні заклади – 10,8% (коледжі, технікуми, училища) та 8,07% (університети, академії, інститути), заклади загальної середньої освіти – 0,8% [8]. Натомість у світі спостерігаються дещо вищі показники приватних закладів. Так, у Німеччині 6% студентів приватних шкіл, у Франції – 10%, у США – 12%. При цьому вартість навчання в приватних українських школах становить 0,4–6 тис. дол. (на рік) з українською акредитацією, 18–25 тис. дол. (на рік) з міжнародною акредитацією, а в приватних школах Німеччини – 23,5–94,2 тис. дол. (на рік), у Франції – 23,2–73 тис. дол. (на рік), у США – 70–80 тис. дол. (на рік) [4].

Для визначення оптимальної структури ринку освітніх послуг, поєднання державних, комунальних закладів освіти та приватних навчальних закладів, визначення кількості дошкільних, шкільних, професійно-технічних закладів, технікумів, коледжів, училищ, інститутів, академій та університетів різного рівня акредитації необхідно досліджувати не лише кількість наявних закладів, але й кількість осіб, які потребують отримання відповідної освіти, якість надання освітніх послуг закладами як публічного, так і приватного права. Наявна в Україні структура системи освіти підтверджує відкритість ринку та можливості для ефективної конкуренції, в якій конкурентами державних закладів можуть стати приватні.

Фактори, що впливають на здійснення приватної освітньої діяльності в Україні, залежать насамперед від нормативно-правового регулювання. Приватним закладам дозволено вибирати форму управління, засновувати наглядові органи, призначати керівника та створювати відповідні умови для своєї діяльності, яка має бути прозорою та відкритою. Надання освітніх послуг приватними навчальними закладами має відповідати стандартам якості освіти в Україні, затвердженим державними органами. Такі заклади мають створити умови для інклюзивної освіти, дотримуватися затвердженої програми та навчального плану за загальною та індивідуальною освітніми програмами, володіти певною освітньою кваліфікацією тощо [3].

Незважаючи на широкі можливості приватних закладів вільно вибирати організацію освітньої діяльності, все ж таки на ринку надання освітніх послуг перешкоди входження на цей ринок для державних і приватних закладів не є однаковими (табл. 1). З огляду на реформи в освіті у 2019 році приватні та державні заклади мають рівні права на доступ до державного замовлення, державного фінансування тощо.

Найбільша відмінність приватних закладів від державних полягає у швидкості прийняття рішень, наприклад, щодо освітньої програми, змін в індивідуальних планах, питань стосовно поточної діяльності з використанням навчальних матеріалів, змін порядку чи розпорядку надання освітніх послуг, формування гнучкого графіку, підбору на власний розсуд педагогічного та наукового складу, адміністративного персоналу. Як у державних, так і у приватних закладів є обов'язок дотримуватися ліцензійних умов, кваліфікаційних умов закладу та стандартів, необхідних для здійснення своєї діяльності [3].

Система забезпечення якості освіти визначена для всіх закладів та передбачає внутрішню систему (систему в закладах освіти) та зовнішню систему забезпечення якості в діяльності органів управління та установ, що здійснюють зовнішнє забезпечення якості освіти. До внутрішньої системи входить розроблення внутрішньої політики оцінювання якості кожним закладом, що передбачає академічну доброчесність, оцінювання здобувачів освіти, працівників, які залучені до освітнього процесу, керівників навчальних закладів з урахуванням інформаційного, матеріально-технічного забезпечення освітнього процесу. Зовнішня система охоплює такі процедури, як стандартизація, ліцензування, акредитація, зовнішнє незалежне оцінювання результатів навчання, інституційний аудит, атестація та сертифікація педагогічних працівників, громадський нагляд та діяльність незалежних установ, оцінювання й забезпечення якості освіти [3].

Подальший розвиток освітніх послуг держава визначає з урахуванням рівності прав державних

Порівняльна характеристики бар'єрів входження на ринок освітніх послуг для державних та приватних навчальних закладів

№	Назва бар'єра входження	Характеристика бар'єра входження для	
		державних навчальних закладів	приватних навчальних закладів
1.	Реєстрація суб'єкта	Засновник – орган державної влади від імені держави, відповідна рада від імені територіальної громади (громад).	Засновник – фізична та/або юридична особа.
2.	Ліцензування	Заклади, що діють на день набуття чинності Законом України «Про освіту», отримують ліцензію без проходження процедури ліцензування.	Заклади, що створюються після набуття чинності Законом України «Про освіту», ліцензуються на загальних засадах.
3.	Доступ до державного замовлення	У вищих навчальних закладах залежно від показників їх діяльності з 1 січня 2020 року.	У вищих навчальних закладах залежно від показників їх діяльності з 1 січня 2021 року.
4.	Формування стипендійного фонду	Державою.	Навчальним закладом, якщо передбачено його установчими документами.
5.	Технічне оснащення	Є можливим через участь у публічних закупівлях.	Реалізується завдяки власним та залученим коштам.
6.	Використання субвенцій	За рахунок субвенції не здійснюється з 1 вересня 2016 року фінансування закладів загальної середньої освіти, кількість учнів у яких становить менше 25 осіб.	За рахунок субвенції здійснюється з 1 вересня 2016 року фінансування закладів загальної середньої освіти, кількість учнів у яких становить менше 25 осіб.

Джерело: складено авторами на основі [3; 9; 13]

та приватних навчальних закладів, акцентуючи увагу на якості освітніх послуг як головного індикатора доступу до ринку. Проте на законодавчому рівні потребують чіткого визначення поняття «ринок освітніх послуг» та «суб'єкт ринку освітніх послуг», що дасть можливість здійснювати контроль за вхідними та вихідними бар'єрами на зазначеному ринку, а також вживати превентивних, контролюючих та регуляторних заходів, спрямованих проти обмеження, спотворення чи недопущення конкуренції на конкретному ринку.

Реформування освітньої сфери в Україні пов'язане з оцінюванням якості національної освітньої сфери не відповідно до світових систем освітніх індикаторів (наприклад, таких як Освітні індикатори Ради з освіти Європейського Союзу, Освітні індикатори Міжнародного Консультативного Форуму з освіти для усіх, Освітні індикатори ЮНЕСКО, ОЕСР [1]).

Важливим напрямом державного регулювання ринку надання освітніх послуг є розроблення стандартів для кожного рівня освіти. Фактично стандартизація має на меті визначення єдиних підходів до надання освітніх послуг на різних рівнях освіти, зокрема:

– для початкової школи обов'язковими є результати навчання та компетентності здобувачів освіти, загальний обсяг навчального навантаження у базовому навчальному плані [11];

– для професійно-технічної освіти обов'язковими є вимоги до змісту освіти, рівня професійної кваліфікації випускників, основних обов'язкових засобів навчання та освітнього рівня вступників [12];

– для вищої освіти обов'язковими є компетентність (результати навчання), максимальний обсяг

навчального навантаження здобувача, необхідного для досягнення визначених результатів навчання, вимоги до освітніх програм тощо [2].

Для вирішення проблеми якості надаваних освітніх послуг держава визначила пріоритетність розвитку приватної освіти та різних форм здобуття освіти, зокрема дошкільної, якою не охоплено всіх дітей відповідного віку і яка не відповідає наявним потребам у розвитку дитини [10]. Станом на 2019 рік, наприклад, охоплення дошкільною освітою складає лише близько 55% від загальної потреби [15].

Таким чином, відповідно до державного регулювання ринку освітніх послуг держава робить акцент не на формі власності надавача послуг, а на якості надання послуг. За такого регуляторного середовища основна проблема доступу окремого суб'єкта господарювання до ринку надання освітніх послуг полягатиме у його здатності забезпечити достатній рівень якості, який би відповідав вимогам ринку праці. Проте залишається актуальною проблема узгодження надання освітніх послуг не лише за якістю, але й за змістом з потребами ринку праці.

Як зазначають дослідники, наявний стан речей в освіті є причиною неузгодженості ринку освітніх послуг та попиту на ринку праці. Цьому сприяє діючий механізм державного замовлення, відповідно до якого держава може замовляти підготовку фахівців, яких ринок праці може не потребувати. Невідповідність випускників навчальних закладів вимогам ринку праці виникла через відсутність моніторингу потреби у фахівцях, орієнтацію навчальних закладів на попит з боку населення, а не роботодавців [7].

Ринок освітніх послуг вважається найбільш перспективним у світі, оскільки формує фахових спеціалістів, які здатні розвивати економіки різних країн. Обсяг світового ринку освітніх послуг складає понад 100 млрд. дол. За даними міжнародної організації ЮНЕСКО студент витрачає четверту частину свого доходу там, де навчається. В деяких країнах світу надходження від надання освітніх послуг формує більшу частину доходу держави. Таким чином, шляхом відкриття ринку освітніх послуг з повним циклом для зовнішніх абітурієнтів, зокрема, завдяки міжнародним програмам, можна формувати дохід держави й забезпечувати роботою працівників навчальних закладів, що володіють науковими здобутками в інформаційних технологіях, медицині, сільськогосподарських, фізико-математичних, хімічних науках тощо. Однією з таких форм відкриття ринків є програми подвійних дипломів, що станом на 2020 рік в Україні не врегульовані належним чином, як наслідок, неузгоджені обсяг та зміст навчання [16].

Як зазначає А.С. Кобець, для освітньої сфери ринкові відносини не можуть вважатись абсолютними, оскільки ринок відповідає потребам сьогодення, а освіта «закладає основу довгострокового розвитку країни» [5]. З урахуванням наявності різних освітніх рівнів та різноманітності навчальних закладів одним із завдань держави в регулюванні освітнього процесу має бути визначення оптимального державного регулювання, яке передбачало б досягнення двох цілей, таких як відповідність освітнього процесу сучасним потребам ринку та здатність у підготовці фахівців, які спроможні стати творцями довгострокового розвитку України.

Таким чином, на рівні зовнішньої системи оцінювання забезпечення якості освіти потребує впровадження системи освітніх індикаторів відповідно до рівнів освіти, узгодженої з процедурами законодавчо визначених систем забезпечення якості освіти.

Оскільки саморегуляція ринку надання освітніх послуг з урахуванням соціальної важливості освітньої галузі не матиме достатніх суспільних результатів, а право на освіту гарантується державою, то найбільш доцільно розвивати державне регулювання на паритетних умовах. За обмеженого попиту на вищу освіту, зокрема здобуття ступеня магістра, високого попиту на загальну середню освіту та надмірно високого незабезпеченого попиту на дошкільну освіту, державні механізми регулювання ринку надання освітніх послуг мають пройти додаткове реформування, що передбачатиме:

– моніторинг потенційного та реального попиту на освітні послуги за рівнями освіти;

– прогнозування густоти розміщення здобувачів освіти з подальшим визначенням територіальної доступності до відповідних навчальних закладів;

– розроблення типових освітніх програм, які б надавали широкі можливості навчальним закладам доповнювати такі програми з урахуванням потреб здобувачів освіти;

– розроблення методики впровадження державно-приватного партнерства у сфері освіти та визначення системи стимулювання залучення приватного партнера тощо.

Відповідно, шляхом регулювання ринку освітніх послуг держава зможе реалізувати такі функції, як забезпечення діяльності агентів на інституційно-правовій основі, компенсування негативних ринкових ефектів, створення інвестиційного середовища для залучення у сферу освіти коштів приватних структур [6].

Висновки з проведеного дослідження. Незважаючи на розвиток державного регулювання ринку надання освітніх послуг, надалі залишається актуальною проблема вдосконалення механізмів регулювання доступу приватних структур до ринку. Урядова економічна програма визначає ліцензування як один з бар'єрів, подолання якого дасть можливість увійти на ринок надання освітніх послуг суб'єктам, спроможність яких буде здатна відповідати визначеним на державному рівні якісним показникам. Пропозиції щодо розвитку державного регулювання на паритетних умовах потребують розроблення системи індикаторів якості освіти та визначення збалансованого поєднання досягнення інтересів держави щодо її довгострокового розвитку та відповідності освітніх послуг запитам працевлаштування. Задля цього моніторинг та прогнозування змін у попиті та потребі в освітніх послугах потребують подальших наукових досліджень.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Дячок Н.В. Професійна мобільність як індикатор якості освіти. *Вісник ЛНУ імені Тараса Шевченка*. 2017. № 8(313). URL: http://nbuv.gov.ua/j-pdf/vlur_2017_8%281%29_21.pdf (дата звернення: 23.03.2020).
2. Про вищу освіту : Закон України від 1 липня 2014 року № 1556-VII. URL: <https://ips.ligazakon.net/document/T141556?an=1897&scop=52641&fcor=53164> (дата звернення: 17.03.2020).
3. Про освіту : Закон України від 5 вересня 2017 року № 2145-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19> (дата звернення: 17.03.2020).
4. Інформаційний портал «ІА «Слово і діло»». URL: <https://www.slovoidilo.ua/2017/08/29/infografika/suspilstvo/privatni-shkoly-ukrayini-sviti-skilky-pochomu> (дата звернення: 28.11.2019).
5. Кобець А.С. Роль держави у функціонуванні ринку освітніх послуг. *Державне управління: удосконалення та розвиток*. 2011. № 8. URL: <http://www.dy.nayka.com.ua/?op=1&z=308> (дата звернення: 22.03.2020).
6. Майборода Т.М. Особливості регулювання освітньої сфери в системі національного господарства. *Модернізація освіти. Вісник КНУТД. Серія: Еко-*

номічні науки. 2019. № 2(133). URL: <http://jrnل.knutd.edu.ua/index.php/bknutde/article/download/322/347> (дата звернення: 19.03.2020).

7. Мартякова О.В., Снігова С.М., Мудра О.В. Регулювання взаємодії ринків освітніх послуг та праці на основі механізму управління їх якістю. URL: http://mmi.fem.sumdu.edu.ua/sites/default/files/mmi2013_3_154_168.pdf (дата звернення: 19.03.2020).

8. Офіційний сайт Державної служби статистики. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua> (дата звернення: 17.03.2020).

9. Деякі питання надання освітньої субвенції з державного бюджету місцевим бюджетам: Постанова Кабінету Міністрів України від 14 січня 2015 року № 6. URL: <https://ips.ligazakon.net/document/KP150006?an=181&scop=20336&fcop=20572> (дата звернення: 17.03.2020).

10. Про Програму діяльності Кабінету Міністрів України: Постанова Верховної Ради України від 4 жовтня 2019 року № 188-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/188-20#n2> (дата звернення: 28.11.2019).

11. Прозатвердження Державного стандарту початкової освіти: Постанова Кабінету Міністрів України від 21 січня 2018 року № 87. URL: <https://ips.ligazakon.net/document/KP180087?an=8&scop=362&fcop=411> (дата звернення: 17.03.2020).

12. Про затвердження Державного стандарту професійно-технічної освіти: Постанова Кабінету Міністрів України від 17 серпня 2002 року № 1135. URL: <https://ips.ligazakon.net/document/KP021135?an=21&scop=1167&fcop=1392> (дата звернення: 17.03.2020).

13. Про розподіл видатків державного бюджету між закладами вищої освіти на основі показників їх освітньої, наукової та міжнародної діяльності: Постанова Кабінету Міністрів України від 24 грудня 2019 року № 1146. URL: <https://ips.ligazakon.net/document/KP191146?an=8&scop=476&fcop=500> (дата звернення: 17.03.2020).

14. Ревак Н.Г., Сулим В.Т. Латинська мова (для неспеціальних факультетів): підручник. 3-тє вид., стереотип. Вінниця: Нова Книга, 2011. URL: <https://books.google.com.ua> (дата звернення: 17.03.2020).

15. У Міністерстві освіти збираються стимулювати розвиток приватних садочків в Україні. URL: <https://www.unian.ua/society/10722153-u-ministerstvi-osviti-zbirayutsya-stimulyuvati-rozvitok-privatnih-sadochkiv-v-ukrajini.html> (дата звернення: 28.11.2019).

16. Україна на міжнародному ринку освітніх послуг вищої освіти: аналітична записка. URL: <https://niss.gov.ua/doslidzhennya/gumanitarniy-rozvitok/ukraina-na-mizhnarodnomu-rinku-osvitnikh-poslug-vischoi-osviti> (дата звернення: 28.11.2019).

17. Ящук Т.А. Ринки освітніх послуг: сутність та тенденції розвитку. *Інноваційна економіка*. 2013. № 8. URL: http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?C21COM=2&I21DBN=UJRN&P21DBN=UJRN&IMAGE_FILE_DOWNLOAD=1&image_file_name=PDF/inek_2013_8_54.pdf (дата звернення: 23.03.2020).

Shevchenko [Bulletin of Taras Shevchenko National University], № 8(313). Available at: http://nbuv.gov.ua/j-pdf/vlup_2017_8%281%29__21.pdf (accessed: 23 March 2020).

2. Zakon Ukrainy "Pro vyshhu osvitu" [Law of Ukraine "On Higher Education"], 01 July 2014, № 1556-VII. Available at: <https://ips.ligazakon.net/document/T141556?an=1897&scop=52641&fcop=53164> (accessed: 17 March 2020).

3. Zakon Ukrainy "Pro osvitu" [Law of Ukraine "On Education"]. 05 September 2017, № 2145-VIII. Available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19> (accessed: 17 March 2020).

4. Informacijnyj portal "IA "Slovo i dilo"". Available at: <https://www.slovoidilo.ua/2017/08/29/infografika/suspilstvo/pryvatti-shkoly-ukrayini-sviti-skilky-pochomu> (accessed: 28 November 2019).

5. Kobecj A.S. (2011) Rolj derzhavy u funkcionuvanni rynku osvitnikh poslugh [The role of the state in the functioning of the market of educational services]. *Derzhavne upravlinnja: udoskonalennja ta rozvytok [Public Administration: Improvement and Development]*, № 8. Available at: <http://www.dy.nayka.com.ua/?op=1&z=308> (accessed: 22 March 2020).

6. Majboroda T.M. (2019) Osoblyvosti rehuljuvannja osvitnjoj sfery v systemi nacionalnogho ghospodarstva [Features of regulation of educational sphere in the system of national economy]. *Modernizacija osvity, Visnyk KNUVD. Serija: ekonomichni nauky [Education modernization, KNUVD Bulletin. Series: Economic Sciences]*, № 2(133). Available at: <http://jrnل.knutd.edu.ua/index.php/bknutde/article/download/322/347> (accessed: 19 March 2020).

7. Martjakova O.V., Snighova S.M., Mudra O.V. (2013) Rehuljuvannja vzajemodiji ryнкiv osvitnikh poslugh ta pracj na osnovi mekhanizmu upravlinnja jikh jakistju [Regulation of the interaction of the educational services and labor markets on the basis of the quality management mechanism]. Available at: http://mmi.fem.sumdu.edu.ua/sites/default/files/mmi2013_3_154_168.pdf (accessed: 19 March 2020).

8. Oficijnyj sajт Derzhavnoj sluzhby statystyky. Available at: <http://www.ukrstat.gov.ua> (accessed: 17 March 2020).

9. Postanova Kabinetu Ministriv Ukrainy "Dejaki pytannja nadannja osvitnjoj subvenciji z derzhavnogho bjudzhetu miscevym bjudzhetam" [Cabinet of Ministers of Ukraine Resolution "Some Issues of Provision of Educational Subvention from the State Budget to Local Budgets"], 14 January 2015, № 6. Available at: <https://ips.ligazakon.net/document/KP150006?an=181&scop=20336&fcop=20572> (accessed: 17 March 2020).

10. Postanova Verkhovnoyi Rady Ukrainy "Pro Prohramu diyal'nosti Kabinetu Ministriv Ukrainy" [Resolution of the Verkhovna Rada of Ukraine "On the Program of Activities of the Cabinet of Ministers of Ukraine"], 04 October 2019, № 188-IX. Available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/188-20#n2> (accessed: 28 November 2019).

11. Postanova Kabinetu Ministriv Ukrainy "Pro zatverdzhennja Derzhavnogo standartu pochatkovoyi osvity" [Decree of the Cabinet of Ministers of Ukraine "On Approval of the State Standard for Primary Education"], 21 February 2018, № 87. Available at: <https://ips.ligazakon.net/document/KP180087?an=8&scop=362&fcop=411> (accessed: 17 March 2020).

REFERENCES:

1. Djachok N.V. (2017) Profesijna mobilnistj jak indikator jakosti osvity [Professional mobility as an indicator of the quality of education]. *Visnyk LNU imeni Tarasa*

12. Postanova Kabinetu Ministriv Ukrayiny "Pro zatverdzhennya Derzhavnoho standartu profesiyno-tekhnichnoyi osvity" [Resolution of the Cabinet of Ministers of Ukraine "On approval of the State standard of vocational education"], 17 August 2002, № 1135. Available at: <https://ips.ligazakon.net/document/KP021135?an=21&scop=1167&fcop=1392> (accessed: 17 March 2020).

13. Postanova Kabinetu Ministriv Ukrayiny "Pro rozpodil vydatkiv derzhavnoho byudzhetu mizh zakladamy vyshchoyi osvity na osnovi pokaznykiv yikh osvith'oyi, naukovoyi ta mizhnarodnoyi diyal'nosti" [Resolution of the Cabinet of Ministers of Ukraine "On the allocation of state budget expenditures among higher education institutions based on indicators of their educational, scientific and international activities"], 24 December 2019, № 1146. Available at: <https://ips.ligazakon.net/document/KP191146?an=8&scop=476&fcop=500> (accessed: 17 March 2020).

14. Revak N.H., Sulym V.T. (2011) *Latyns'ka mova (dlya nespetsial'nykh fakul'tetiv) : pidruchnyk; vydannya tretye, stereotypne* [Latin (for non-specialized faculties) : textbook; third edition, stereotyped]. Vynnytisia : New Book. Available at: <https://books.google.com.ua> (accessed: 17 March 2020). (in Ukrainian)

15. UNIAN (2019) U Ministerstvi osvity zbyrayut'sya stymulyuvaty rozvytok pryvatnykh sadochkiv v Ukraini [The Ministry of Education is going to stimulate the development of private gardens in Ukraine]. Available at: <https://www.unian.ua/society/10722153-u-ministerstvi-osviti-zbirayutsya-stimulyuvati-rozvitok-privatnih-sadochkiv-v-ukrajini.html> (accessed: 28 November 2019).

16. Natsional'nyy instytut stratehichnykh doslidzhen' (2014). *Ukrayina na mizhnarodnomu rynku osvitnikh posluh vyshchoyi osvity. Analytychna zapyska* [Ukraine on the international market for higher education education services. Analytical note]. Available at: <https://niss.gov.ua/doslidzhennya/gumanitarniy-rozvitok/ukraina-na-mizhnarodnomu-rinku-osvitnikh-poslug-vischoi-osviti> (accessed: 28 November 2019).

17. Yashchuk T.A. (2013) *Rynok osvitnikh posluh: sutnist' ta tendentsiyi rozvytku* [Educational services market: the nature and trends of development] *Innovatsiyna ekonomika [Innovative economy]*, № 8. Available at: http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?C21COM=2&I21DBN=UJRN&P21DBN=UJRN&IMAGE_FILE_DOWNLOAD=1&image_file_name=PDF/inek_2013_8_54.pdf (accessed: 23 March 2020).